

JÓZEF WILK SDB

DUSZPASTERSTWO RODZIN: PRÓBA OKREŚLENIA JEGO ISTOTY

WSTĘP

Duszpasterstwo rodzin jest dziedziną stosunkowo młodą. Nic zatem dziwnego, iż wiele zagadnień jest nadal nie rozwiązanych. Pozostaje to w związku z niewielką — jak dotąd — liczbą prób odpowiedzi na pytanie: czym ono jest w swej istocie?¹ Z praktyki, jak również z dostępnych publikacji wynika, iż nadal nie jest pewne, jak należy ująć istotę tegoż duszpasterstwa². Z pewnością nie jest ono jednorazową „akcją” w Kościele³. Czy jest zatem nową formą duszpasterstwa obok znanych już i uprawianych, takich jak: duszpasterstwo młodzieży, studentów, robotników, itd? Czy jest to swego rodzaju „superduszpasterstwo”, które powinno wchłonąć inne? Czy dodanie do znanych już akcji, ruchów czy praktyk religijnych przymiotnika „rodzinny” (rodzinna msza św., rodzinny różaniec, itp.) tworzy zeń duszpasterstwo rodzin? Jakie są jego cele i zadania? Czy posiada własne specyficzne metody?

Postawione powyżej pytania są ciągle otwarte. Zdajemy sobie również sprawę, iż sama terminologia może stwarzać pewne trudności⁴.

W ramach krótkiego opracowania nie sposób znaleźć wyczerpującej

---

¹ W publikacjach polskich por. poświęcony temu zagadnieniu artykuł ks. P. Poręby pt. *Potrzeba naukowego duszpasterstwa rodzin* (RTK 18:1971 z. 3 s. 113-114).

² J. Lange w swojej ostatniej książce: *Ehe und Familienpastoral* (2. Aufl. Wien 1977) stwierdza, iż duszpasterstwo rodzin nie posiada dotąd jasnej koncepcji lub często jest to koncepcja wadliwa (mangelhafte Konzeption) (por. s. 215 nn.).

³ Tak: *I instrukcja Episkopatu Polski z 12 II 1969 r.* „[...] duszpasterstwo każdej parafii powinno zaliczyć pracę nad małżeństwem i rodziną do stałych form duszpasterstwa zwyczajnego. Nie chodzi tu bowiem o pewną jednorazową akcję, lecz trwale urzeczywistnianie aktualnych zadań” (mps).

⁴ W literaturze niemieckiej np. obserwujemy w związku z tym odejście od używanego wcześniej terminu „*Familienseelsorge*”, a wprowadzenie w to miejsce terminu „*Familienpastoral*” (L a n g e, jw.).

odpowiedzi na wszystkie owe pytania. Dlatego z konieczności należało zdecydować się na wybór problemów istotnych, a jest on tylko możliwy poprzez przyjęcie wstępnego założenia. W naszym przypadku ograniczamy się do następującego: Duszpasterstwo rodzin w aspekcie przedmiotowym jest rodzajem zbawczej posługi Kościoła ukierunkowanej na małżeństwo i rodzinę. Ten punkt odniesienia: katolickie małżeństwo i rodzina, wydaje się tutaj istotny. Jest źródłem przy określaniu charakteru i zadań duszpasterstwa rodzin. Rzeczywistość zaś katolickiego małżeństwa i rodziny — z kolei — najpełniej tłumaczy się poprzez wydobywanie dwu podstawowych aspektów: teologicznego i kairologicznego.

To właśnie założenie nakreśla „przestrzeń” dla naszych rozważań i pozwala na wyłączenie z pola widzenia problemów drugorzędnych, takich jak problemy metodyczne czy organizacyjne.

1. TEOLOGICZNY ASPEKT ZAGADNIENIA

Prawdą podstawową jest fakt sakramentalności małżeństwa. Współczesne badania z dziedziny egzegezy, teologii systematycznej, zwłaszcza sakramentologii, doprowadziły do bardziej dynamicznego ujęcia (w przeciwieństwie do rozważań prawnomoalnych) tejże prawdy. Posoborowa teologia małżeństwa stała się integralną częścią eklezjologii⁵.

1.1. W tej interpretacji sakramentalne małżeństwo jest skutecznym znakiem zbawczej miłości Chrystusa do Kościoła (Ef 5, 32). Jest zatem jedną z form realizowania się misji Kościoła. Chrześcijaństwo bowiem, którzy w wierze swoje małżeństwo interpretują i przeżywają, czynią właściwie to samo, co czyni Kościół: sprawiają, że zbawcza miłość Chrystusa staje się w swoisty sposób czytelna dla ludzi i skuteczna⁶.

Małżeństwo sakramentalne jest ponadto rzeczywistością, w której małżonkowie osiągają właściwą sobie świętość. Przez tajemnicę Chrystusa ich małżeńska miłość zostaje podniesiona, uświęcona, obdarzona cechami trwałości i niepodzielności miłości Chrystusa, nie tracąc równocześnie nic ze swej ludzkiej oryginalności: „Chrystus Pan szczerze ubłogosławił tę wielokształtną miłość, która powstała z Bożego źródła miłości i została

⁵ Por. A. M. Triacca, G. Pianazzi (ed.). *Realtà e valori del sacramento del matrimonio*. Roma 1976; K. Rahner. *Die Ehe als Sakrament*. W: *Schriften zur Theologie*. Bd 8. Einsiedeln—Zürich—Köln 1967 s. 519-540; E. Christen. *Ehe als Sakrament. Neue Gesichtspunkte aus Exegese und Dogmatik*. Einsiedeln 1972 s. 11-68. *Theologische Berichte* 1; J. Duss von Werdt. *Theologie der Ehe. Der sakramentale Charakter der Ehe*. W: *Mysterium Salutis*. Bd 4. Tl 2. Einsiedeln—Zürich—Köln 1973 s. 422-449; W. Kasper. *Zur Theologie der christlichen Ehe*. Mainz 1977.

⁶ Rahner, jw. s. 533.

ustanowiona na obraz Jego miłości z Kościołem. Jak niegdyś bowiem Bóg wyszedł naprzeciw swemu ludowi z przymierzem miłości i wierności, tak Zbawca ludzi i Odkupiciel Kościoła wychodzi naprzeciw chrześcijańskich małżonków przez sakrament małżeństwa. I pozostaje nadal z nimi po to, aby tak jak On umiłował Kościół i wydał zeń samego siebie, również i małżonkowie przez obopólne oddanie się sobie miłowali się wzajemnie w trwałej wierności” (KDK 48). Dla ochrzczonych, którzy nie stawiają przeszkód temu działaniu Chrystusa, zjednoczenie małżeńskie staje się skutecznym znakiem łaski, wrośniętym w samo serce ich ludzkiej miłości, a nie czymś narzuconym z zewnątrz⁷. To „niestawianie przeszkód” rozumieć zaś należy jako postawę małżonków wynikającą z wiary, nadziei i miłości.

Z małżeństwa powstaje rodzina, która „przez miłość małżonków, ofiarną płodność, jedność i wierność, jak i przez miłosną współpracę wszystkich członków ujawnia wszystkim żywą obecność Zbawiciela w świecie oraz prawdziwą naturę Kościoła” (KDK 48). To „ujawnienie” natury Kościoła jest bardzo skuteczne, ponieważ rodzina z natury swej jako życiowa wspólnota osób potrafi przemawiać językiem specyficznym, bezpośrednim, sugestywnym. Posiada ono ponadto o wiele głębszy sens, oznacza bowiem specyficzny udział rodziny w tajemnicy Kościoła, a w szczególności w funkcjach Kościoła: kapłańskiej, proroczej i królewskiej. Stąd rodzina w pełni może być nazwana „Kościołem domowym” (KK 11), w którym rodzice „przy pomocy słowa i przykładu są dla swoich dzieci świadkami wiary i miłości Chrystusa” (KK 35).

Fundamentalne zatem i oryginalne znaczenie małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej polega na tym, iż będąc sakramentem Chrystusa i Kościoła, stoi w nierozzerwalnym związku z ewangelizacją⁸.

1.2. Najistotniejszym wnioskiem z tych rozważań jest teza o małżeństwie i rodzinie jako podmiocie duszpasterstwa. Znajduje ona ostatnio coraz to nowe naświetlenia, czego dowodem jest dokument przygotowawczy najbliższego Synodu Biskupów (wrzesień 1980)⁹. Autorzy dokumentu, powołując się na naukę Soboru Watykańskiego II, podkreślają udział rodziny w kapłańskiej, profetycznej i królewskiej funkcji Chrystusa, dzięki czemu wiara może być przekazana następnym pokoleniom, a w tym spełnia się własne uświęcenie małżonków oraz wypełnione zostaje zadanie

⁷ Papieski Komitet do spraw Rodziny. *Małżeństwo jako sakrament. Odpowiedź Kościoła na naglące potrzeby rodziny*. „Chrześcijanin w świecie” 1976 s. 100-111. Dalsze wywody oprzemy na treści tego dokumentu.

⁸ *Evangelizzazione e sacramento del matrimonio. Documento pastorale dell'Episcopato italiano*. Torino 1975 s. 55.

⁹ U. R. *Thema der nächsten Bischofssynode: Die christliche Familie*. „Herder Korrespondenz” Juli 1979 s. 386-387.

rodziny wobec społeczności. Z kolei określa się bliżej zadania ewangelizacyjne rodziny. Pierwszym jest wychowanie, które jako nieprzekazywalne i niezbywalne, prawo rodziców musi najpierw znaleźć swoje rozwiązania w rodzinie. Tym bardziej wychowanie w wierze. Z kolei rodzina jest miejscem, gdzie przekazywane są duchowe i etyczne wartości oraz dokonuje się uświęcanie przez miłość, modlitwę i kult społeczności rodzinnej, a przez nią całej szerokiej społeczności. Rodzina jest wreszcie, jako „mistrzyni cnót społecznych”, fundamentalną komórką społeczeństwa. Od niej zależy więc tak istnienie państwa, jak i rozwój Kościoła.

Teza powyższa pozwala na właściwe określenie perspektywy duszpasterstwa rodzin. Wyraża się to przypisaniem mu dwu funkcji: usprawniającej i dopełniającej.

Funkcja usprawniająca obejmuje wszelkie działania zmierzające do wydobycia i ożywienia w małżeństwie i rodzinie tych wszystkich darów łaski i sił apostołskich, które na mocy sakramentu zostały im udzielone, a które w swym ujawnianiu się napotyka na jakieś przeszkody. Mówiąc inaczej, celem zabiegów duszpasterskich ma być w duszpasterstwie rodzin to, by z małżeństwa i rodziny, „przedmiotu” duszpasterstwa, uczynić „podmiot” duszpasterstwa.

Funkcja dopełniająca obejmuje własne posłannictwo duszpasterza-kapłana, którego nikt inny spełnić nie może. Wiąże się to z jego misją w Kościele, a przejawia się w przepowiadaniu słowa Bożego, sprawowaniu liturgii, szafarstwie sakramentów, spełnianą z pełnym uwzględnieniem adresata. W świetle tej funkcji można by mówić o nowych zadaniach katechezy, duszpasterstwa liturgicznego czy sakramentalnego w duszpasterstwie rodzin. Są to zagadnienia czekające na opracowanie.

1.3. Doktrynalne, teologiczne ujęcie rzeczywistości sakramentalnego małżeństwa i rodziny pozwala ponadto sformułować dla duszpasterstwa rodzin konkretne zadania. Spróbujmy je poszeregować.

Pierwszym i naczelnym byłoby zadanie oparcia wszelkiej konkretnej działalności duszpasterskiej na nauce o sakramentalności małżeństwa. Mimo że badania teologiczne nie są jeszcze pełne (zwłaszcza w dziedzinie teologii rodziny), możemy jednak już mówić o bogactwie teologicznym, duchowym, które ujawnione i głoszone dostarczyć może małżonkom i rodzicom nowych sił, zasadniczych motywacji w pełnieniu swego powołania. Działalność duszpasterska pozbawiona tych treści byłaby tutaj nie tylko dużym nieporozumieniem, lecz mogłaby prowadzić do wielu zniekształceń i zagrożeń¹⁰. Do tego zagadnienia będzie jeszcze można powrócić w dalszej części artykułu.

¹⁰ Do przewyższenia pozostanie niebezpieczeństwo niekonsekwencji, wyrażające się maksymalizmem w przepowiadaniu, a minimalizmem w praktyce.

Dalszym zadaniem byłoby wykorzystanie elementów teologicznej nauki o małżeństwie i rodzinie dla wychowania w wierze. Z ogromnego bogactwa tejże nauki wystarczy tu tytułem przykładu wskazać na te treści, które pomagają lepiej rozumieć i głębiej przeżyć istotę osobistego powołania przez Boga do świętości. Na mocy sakramentu małżeństwa „małżonkowie wspomagają się wzajemnie w osiąganiu świętości, przez wspólne życie oraz rodzenie i wychowanie potomstwa” (KK 11). W słowach tych znajdujemy przyznanie małżonkom ich własnej, oryginalnej drogi do świętości, prowadzącej przez praktykę miłości małżeńskiej i rodzicielskiej (która jest na mocy sakramentu udziałem w miłości Boga) oraz poprzez rodzenie (które jest poprzez sakrament udziałem w stwórczej mocy Boga). Ileż tu nowych impulsów dla ożywienia wiary!

Z kolei innym zadaniem duszpasterstwa rodzin byłoby oparcie formacji apostołskiej i wychowawczej rodziców na prawdzie sakramentalności małżeństwa. Wynika z niej, iż działalność rodziców nie jest działalnością drugorzędną, dodaną z zewnątrz, działalnością na czyjeś zlecenie. Na mocy udziału sakramentalnego w trojkiej posłudze Chrystusa i Kościoła jest to ich najbardziej własna i niezbywalna działalność.

2. KAIROLOGICZNY ASPEKT ZAGADNIENIA

Życie Kościoła i jego działalność oraz planowanie jego przyszłego rozwoju zmusza do refleksji nad rzeczywistością, w której współcześnie ma się on urzeczywistniać. I to nie bynajmniej z pobudek taktycznych. Konkretnie warunki bowiem, konkretna rzeczywistość jest dla Kościoła kairosem — wezwaniem do ciągłego i coraz nowego orientowania, ukierunkowywania swej posługi. Refleksja nad współczesną rzeczywistością opierać się musi na naukowej analizie, na wnioskach opracowanych przez całe zespoły nauk.

Dla duszpasterstwa rodzin kairosem jest współczesne małżeństwo i rodzina. Są to rzeczywistości w ciągłym rozwoju, razem z szerszym społeczeństwem uwikłane w skomplikowany proces przemian. Naukowe poznanie tego procesu przemian, właściwe odczytanie go, możliwe jest jedynie przy współpracy z wieloma dziedzinami nauk. Pomijając to, że w tym sensie duszpasterstwo rodzin okazuje się dziedziną ogromnie rozległą, skomplikowaną, zachodzić może tutaj wiele nieporozumień. Jedne z nich mogą wynikać z pochoptości wniosków, które poszczególni badacze problemów małżeństwa i rodziny wyciągają z wyników własnych badań i zbyt szybko podnoszą je do rangi pewników i niewzruszonych praw. Inne pochodzą z pewnej nieufności, z jaką duszpasterstwo podchodzi do wyników analiz i dociekań naukowych, burzących niekiedy

ustalony obraz, widząc w tym swoiste zagrożenie. Nie potrzeba też dodawać, iż niekompletność, wycinkowość lub zupełny brak rozeznania w sytuacji spowodować może całkowitą nieskuteczność inicjatyw duszpasterskich.

2.1. Badania współczesne dowodzą niezbicie, iż podstawowym, zasadniczym elementem struktury współczesnego małżeństwa i rodziny jest miłość. Jest ona dziś posagiem, jedynym motywem, fundamentem trwałości. Z drugiej strony podlega ona współcześnie wielu zagrożeniom ze strony seksualizmu (niekiedy wręcz biologizmu), egoizmu, komercjalizacji i konsumpcji. W ten sposób fundament trwałości małżeństw i rodzin bywa skutecznie osłabiony. Podstawowym zagadnieniem i zadaniem w duszpasterstwie rodzin staje się zatem wychowanie do miłości małżeńskiej i rodzinnej. „To wychowanie do miłości jest wychowaniem dającym świadectwo wartościom wspólnotowym płciowości ludzkiej, świadectwo wartości wzajemnego związku, który przeciwstawia się naturalnemu egocentryzmowi, świadectwo wartości rozwoju, który sprawia, że mężczyzna i kobieta rozwijają się poprzez »otrzymywanie« i »dawanie«, świadectwo wartości miłości, życia dla kogoś, z kimś, dzięki komuś”¹¹. Wychowanie do miłości jest ponadto ukazywaniem ciągłej potrzeby zbawienia ludzkiej miłości skażonej przez grzech. Z jednej strony jest ona uprzywilejowanym miejscem naznaczonym znakiem przymierza, miejscem realizowania się królestwa Bożego, z drugiej jednak strony podlega prawu tegoż królestwa, na mocy którego łaska i grzech, światło i ciemność, życie i śmierć toczą ciągłą walkę o zbawienie świata aż po kres dziejów. Wychowanie do miłości, jako zadanie duszpasterstwa rodzin, jest wreszcie wychowaniem do umiejętności dostrzegania sakramentalnego znaku w miłości i umiejętności wyrażania go¹². Sposoby wyrażania się tego znaku są równocześnie wskazaniem na konkretne zadania. Znak ten wyraża się przez miłość małżeńską jako przejaw wspólnoty osób: „Już nie są dwoje, lecz jedno” (Mt 14, 6). To doświadczenie jest przekazywane dalej w rodzinie i stanowi podstawę wychowania seksualnego dzieci. Znak ten wyraża się poprzez miłość macierzyńską i ojcowską, dzięki czemu miłość małżeńska rozkwita i uczestniczy w stwórczym akcie Boga.

Głównym elementem wychowania w tej dziedzinie jest ukierunkowanie poczucia odpowiedzialności związanej z prokreacją, przekazywanie wiedzy o naturze kobiety i mężczyzny, o ukrytych w nich możliwościach, ale nade wszystko jest zakorzenianiem małżeńskiej miłości w łasce sakramentu. Zatem jest to wychowanie, które kieruje miłość małżeńską ku samoopanowaniu, ku podejmowaniu wysiłków, których źródłem jest pełen miłości wzajemny szacunek. Kształtuje ono w małżeństwie cnotę cierpli-

¹¹ *Małżeństwo jako sakrament* s. 197.

¹² Tamże s. 108.

wości, którą umacnia wzajemna bezgraniczna czułość. Znak ten wyraża się poprzez obecność dzieci w rodzinie. Każde z nich jest uosobioną odnową miłości. Wychowanie w tym względzie ma być pomocą w prawidłowym kształtowaniu się stosunków wewnątrzrodzinnych, a przez to zmierzać do samorealizacji każdego z członków rodziny. Dlatego wychowanie powinno położyć nacisk na codzienne relacje w rodzinie oparte na miłości, poszanowaniu odrębności, dążeniu do porozumienia i dzielenia się, do wzajemnej solidarności, współuczestnictwie i służbie. Znak sakramentalny wyraża się wreszcie w stosunku rodziny do społeczeństwa. Zaczyn miłości rodzinnej jest w społeczeństwie czynnikiem odnowy i świadectwem miłości Boga do wszystkich ludzi. W ten sposób rodzina może stać się „dobrą nowiną” dla świata. Tu zbiegają się — jak widzimy — istotne problemy ewangelizacji. W wychowaniu należy rozwijać poczucie odpowiedzialności za spoczywający na rodzinie obowiązek wspierania wartości, które zawiera miłość, pomagać rodzinie w zdawaniu sobie sprawy z konsekwencji, jakie dla całego społeczeństwa mają podejmowane przez nią decyzje dotyczące rozmiaru rodziny, wychowania dzieci, orientacji społecznych, kulturalnych i duchowych oraz wartości, które pragnie ona przekazywać. W wychowaniu tym należy w sposób realistyczny poszukiwać dziedzin, w których powinna się dziś zaznaczyć obecność rodziny w społeczeństwie: szkoła, wyposażenie miast i wsi, wszelkiego typu informacje, programy społeczne i polityczne.

Na tle poruszanych tu zagadnień wyakcentować należałoby tutaj jeszcze raz te, które stoją w bliskim związku z wychowaniem do miłości, a które są szczególnie aktualne i przez duszpasterstwo rodzin na nowo muszą być podejmowane i ciągle badane. Najpierw chodzi tu o zagadnienie wychowania seksualnego dzieci i młodzieży. Zamiast mowy o tym, co wolno, a czego nie, celem wychowania powinno być zintegrowanie personalne sfery seksualnej jako wartości, w duchu wypowiedzi Soboru Watykańskiego II. Wychowanie to ma zmierzać do pogłębionego ukształtowania sumienia i poczucia odpowiedzialności. Następną dziedziną to problem odpowiedzialnego planowania rodziny. W znacznej mierze dysponuje ona już informacją i doświadczeniem. Należy jednak mocno podkreślić, iż zadaniem duszpasterstwa rodzin jest przede wszystkim pomoc w motywacji, a dopiero potem w wyborze środka. Przekazanie wiedzy i umiejętności o naturalnej metodzie regulacji poczęć bez motywacji wynikającej ze znaku sakramentalnego może prowadzić do swoistej antykoncepcji.

2.2. Badania współczesne nad małżeństwem i rodziną stwierdzają przemianę w relacjach małżeńskich i rodzinnych od dominacji jednej ze stron ku partnerstwu. Dzięki temu w małżeństwie i rodzinie mocniej do głosu dochodzą czynniki personalne, osobowe, jak: autonomia, prawo

do intymności, wartość i godność osobista. To wszystko oznacza dla małżeństwa i rodziny wielkie szanse, ale także poważne zagrożenie. Pomiedzy tymi ostatnimi badacze wymieniają problemy i trudności wzajemnego porozumienia się (komunikacji), partnerskiego kształtowania wzajemnych odniesień, wzajemnego przystosowania się. Dowodem tego są rosnące szeregi cyfr w statystyce rozwodów. Dalej wymieniane są nadal trwające skrajne tendencje do dominacji mężczyzny czy dominacji rodziców nad dziećmi ujawniające się w podporządkowywaniu sobie współpartnera tak fizycznie, jak i psychicznie, w nieludzkich metodach wychowywania dzieci itp. Wreszcie tendencje do izolacji i faktyczne wyizolowanie współczesnych rodzin pomiędzy sobą i w relacji do społeczeństwa. Na tym tle szczególnym zadaniem duszpasterstwa rodzin jest wychowanie do partnerstwa¹³. Polega ono najpierw na pogłębianiu rozumienia partnerstwa jako przyjaźni opartej na miłości. W rozmowach i współpracy z małżonkami należy poszukiwać możliwości coraz to nowego wyrażania się i przeżywania partnerstwa w wierze, nadziei i miłości, opierając się na ewangelii. Zadaniem duszpasterstwa rodzin jest ponadto pomoc w rozwiązywaniu konfliktów, które przecież są nie tylko zagrożeniem, ale także szansą dla rozwoju, jeśli zostaną przezwyciężone. Nie są one bowiem najpierw znakami rozpadu, lecz znakami rozwoju. Niezdolność do porozumienia, coraz to głębsze popadanie w magiczny krąg nieporozumień prowadzi dopiero do faktycznego kryzysu i rozpadu. Duszpasterstwo ma stworzyć szanse, by małżonkowie mogli wyartykułować, przemienić w słowa swoje sprawy, stworzyć możliwość spokojnej rozmowy i analizy konfliktu.

2.3. Zadanie wychowania do partnerstwa musi być uzupełnione zadaniem wychowania do wspólnoty rodzinnej. Rodzina bowiem, żeby mogła spełnić swoje zadania „musi żyć i działać jako wspólnota. Wyniki badań nad rodziną, osiągnięte przez różne dziedziny nauk, są w tym względzie jednoznacznie wymowne. Należy się więc rodzinie pomoc w urzeczywistnianiu konstytutywnych elementów wspólnoty rodzinnej jako wspólnoty chrześcijańskiej, pomoc we właściwym kształtowaniu relacji rodzinnych, zwłaszcza relacji rodzice — dzieci, pomoc w wychowywaniu — zwłaszcza religijnym — dzieci i młodzieży. Potrzebna jest rodzicom pewna wiedza, by dzieci dobrze wprowadzić w życie i społeczeństwo, szczególnie zaś w trudnym okresie dojrzewania; potrzebna jest umiejętność chrześcijańskiego ukształtowania życia rodziny, bo kształt tego życia najbardziej wychowuje. Rodzinie zawsze przypada zasadnicza rola w przekazywaniu wiary dzieciom, i to w szerokim znaczeniu: rodzicom, braciom,

¹³ Por. J. Lange. *Ehe und Familienpastoral heute. Zielsetzung und Aufgabenfelder in einer gewandelten Situation*. „Diakonia” 8:1977 H. 1 s. 37-47; V. Platz (hrsg.). *Ehe und Familienpastoral. Konkrete Aufgaben und spirituelle Grundlegung*. Kevelaer 1977.

siostrą, ale także wujom, ciotkom, a zwłaszcza dziadkom. Ewolucja jednak zwyczajów gwarantuje, dzisiaj bardziej niż dawniej, intymność i swobodę rodziny wobec wszelkich wpływów obcych nawet duchowych i bezinteresownych. Stąd potrzeba umiejętności przekształcania rodziny w domowy katechumenat. Duszpasterstwo rodzin ma w tym względzie już swoje osiągnięcia. Wiele jednak problemów czeka jeszcze na rozwiązanie, choćby problemy rodzin z dziećmi upośledzonymi, problemy wychowania w rodzinach niepełnych, problemy współpracy wychowawczej w relacjach rodzina—rodzina, parafia—rodzina. Nie można pozostawić także poza kręgiem zainteresowania małżeństw i rodzin tych, którzy z załamania i kryzysów nie zdołali się wyzwolić, a więc ludzi rozwiedzionych, żyjących bez ślubu w drugim małżeństwie.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona w ten sposób koncepcja duszpasterstwa rodzin z uwzględnieniem dwu jego aspektów pozwala na ustalenia zasadniczych jego celów. Pierwszym celem jest ochrona i wspieranie sakralnego charakteru małżeństwa i rodziny (KDK 47). U podstaw małżeństwa i rodziny leży fakt spotkania z Chrystusem w osobnym sakramencie, który umacnia i konsekruje (KDK 48), włączając miłość małżonków w nieskończoną miłość Boga. Na wielorakie sposoby należy budzić wśród małżonków i rodziców świadomość tego faktu. Służą temu wszelkie formy działalności (katechizacja, kursy, rekolekcje, misje) oraz posługi duszpasterskiej, zwłaszcza liturgiczno-sakramentalnej.

Drugim celem jest ochrona i wspieranie wspólnotowego charakteru małżeństwa i rodziny. Małżeństwo i rodzina nie tylko z punktu widzenia socjologicznego jest wspólnotą. Sobór widzi w niej wspólnotę religijną opartą na wierze i miłości (KDK 47), wspólnotę otwartą, apostołską (KDK 52). Wspólnotowość należy do istoty rodziny i przejawia się w jej działaniu.

Rodzina jako wspólnota miłości pobudza wewnętrzne życie, dając podstawy do syntezy spraw ludzkich z religijnymi. Jako wspólnota apostołska kształtuje swoich członków (DA 11; 30) oraz otwiera się ku innym rodzinom i całej wspólnotie Kościoła (KK 11 i 35; KDK 52). Spełnienie tego celu osiąga się poprzez rozpowszechnianie katolickiego modelu rodziny, ochronę spójni rodzinnej przed zagrożeniami, pomoc w konfliktach, zajęcie jednoznacznych stanowisk wobec potrzeb i sytuacji współczesnej, w której rodzina żyje, przez organizowanie wspólnej modlitwy rodzinnej, liturgii domowej, przez współpracę w wychowaniu religijnym dzieci, pomoc w układaniu wzajemnego współżycia pokoleń

w rodzinie, przez pogłębianie związków z Kościołem lokalnym, wyrabianie odpowiedzialności za Kościół, tworzenie apostołskich grup rodzinnych.

Pozostaje jeszcze do omówienia zagadnienie miejsca duszpasterstwa rodzin w ramach duszpasterstwa ogólnego. Z pewnością rozwiązaniem nie jest alternatywne widzenie duszpasterstwa rodzin w stosunku do duszpasterstwa parafialnego; nie jest też rozwiązaniem zamknięcie się w ramach własnej specjalizacji. Chodzi bowiem o pewien rodzaj wzajemnej integracji. Co do jej rozmiarów i sposobów toczy się jeszcze dziś dyskusja. Można jednak wskazać na następujące momenty:

Duszpasterstwo rodzin może spełniać w całości kształcie duszpasterstwa parafialnego i kościelnego doniosłą rolę integracyjną. Potrzeba chwili zrodziła w duszpasterstwie zjawisko specjalizacji, które może jednak prowadzić w końcu do izolacji, zamknięcia się każdej we własnym kręgu i wyobcowania. Rodzi się więc potrzeba poszukiwania wspólnego punktu odniesienia, wzajemnej inspiracji, współpracy pomiędzy różnymi dziedzinami duszpasterstwa. Duszpasterstwo rodzin, ze względu na swój specyficzny przedmiot, dostarcza możliwości odnalezienia się wszystkich dziedzin duszpasterstwa w jednym punkcie, bez zatracania własnej specyfiki.

Duszpasterstwo rodzin spełnia także rolę aktywizującą i to w podwójnym sensie. Małżeństwo i rodzina jako rzeczywistość złożona i żywa zawsze wysuwać będzie nowe potrzeby i stwarzać nowe możliwości duszpasterskie. Ponadto — co najważniejsze — duszpasterstwo rodzin dąży do ożywienia apostołskiego powołania samych małżonków i rodziców oraz wciąga do współpracy wielu innych. W ten sposób realizuje się powołanie duszpasterskie całego Kościoła jako ludu Bożego.

FAMILY PASTORATE — AN ATTEMPT AT DEFINING ITS ESSENCE

S u m m a r y

As a practical family pastorate is more and more generally needed, the problem of the deficient or incomplete conception of it becomes more and more apparent. Hence there is a growing demand for a reflection which must be concentrated round the problem: what is the family pastorate in its very essence?

The best way to acquire full answers — besides general reflections on the mission of the Church — is to reflect on the reality of the Catholic married couples and families. And the following two aspects of this reality are especially important:

The dogmatic aspect, showing the whole dynamic of the sacramental sign, allows to point to the important feature of the sacrament of matrimony and the family built on it: its connection with evangelization. A statement can be formulated in the following way: the married couple and family as the subject of pastorate. From this point of view the characteristic features of the family pastorate can be seen more fully (in its two functions: rationalizing and supplementing)

as well as its most important task which is to base the family pastorate activities on theological contents.

The sociological aspect, showing the married couple and family in the context of contemporary changes as signs of time, allows to point to specific aims and targets of the family pastorate.

In this way one arrives at an outline of a coherent conception, although many details will still remain open.